

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ UKRAINIAN STOCK MARKET AND ITS DEVELOPMENT PROSPECTS

Статтю присвячено аналізу актуальної проблеми виявлення особливостей функціонування та розвитку фондового ринку України. Акцентовано увагу на наявних проблемах на шляху розвитку фондового ринку України, які заважають його ефективному функціонуванню. Проаналізовано основні тенденції та закономірності розвитку фондового ринку. Розглянуто обсяги випуску акцій та обсяги біржових контрактів із цінними паперами на фондових біржах України за останні роки. Для вирішення проблемних питань і стимулювання подальшого розвитку вітчизняного фондового ринку зазначено необхідність збільшення капіталізації, ліквідності та прозорості фондового ринку, вдосконалення механізмів державного регулювання, нагляду та захисту прав інвесторів на фондовому ринку України.

Ключові слова: фондова біржа, фінансові інструменти, акції, інфраструктура, депозитарна діяльність.

Статья посвящена анализу актуальной проблемы выявления особенностей функционирования и развития фондового рынка Украины. Акцентировано внимание на существующих проблемах на пути развития фондового рынка Украины, которые мешают его эффективному функционированию. Проанализированы основные тенденции и закономерности развития фондового рынка. Рассмотрены объемы выпуска акций и объемы биржевых контрактов с ценными бумагами на фондовых бир-

жах Украины за последние годы. Для решения проблемных вопросов и стимулирования дальнейшего развития отечественного фондового рынка отмечены необходимость увеличения капитализации, ликвидности и прозрачности фондового рынка, совершенствование механизмов государственного регулирования, надзора и защиты прав инвесторов на фондовом рынке Украины.

Ключевые слова: фондовая биржа, финансовые инструменты, акции, инфраструктура, депозитарная деятельность.

The article is devoted to analysis of the topical problem of detection of specific features of functioning and problem of development of the stock market of Ukraine. It focuses on existing problems on the way of development of the stock market of Ukraine, which interfere with its efficient functioning. It analyses main tendencies and regularities of development of the stock market. The volumes of output of shares of stock and volumes of exchange contracts are considered with securities on the exchange stocks of Ukraine in the last few years. For solution of problem issues and stimulation of further development of the domestic stock market, necessity to increase capitalization, liquidity and transparency of the stock market and improvement of mechanisms of state regulation, supervision and protection of the rights of investors in the Ukrainian stock market are indicated.

Key words: stock exchange, financial instruments, shares, infrastructure, depository activity.

УДК 339.1:338

Невєдрова Н.В.

асистент кафедри економіки та математичних дисциплін
Полтавський інститут економіки і права

Постановка проблеми. Нормальний розвиток економіки постійно потребує мобілізації, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між її сферами і секторами. Важливу роль у здійсненні цього процесу відіграє фінансовий ринок.

Сьогоднішній стан української економіки потребує розвитку підприємств та виходу національного товаровиробника на світові ринки. Для реалізації цих завдань необхідно залучити значні фінансові активи та спрямувати їх на розвиток виробничого потенціалу, потрібно освоювати нові конкурентоспроможні технології.

Залучення фінансових активів може здійснюватися, зокрема, шляхом підвищення ринкової (інвестиційної) привабливості цінних паперів підприємства. Це можна зробити, виставляючи акції підприємства на котирування на біржовому та позабіржовому ринках. Котирування акцій підприємства є оцінкою його діяльності, сприяє формуванню справедливої ціни на акції і, як наслідок, захищає саме підприємство від раптових інтер-

венцій на його цінні папери, що особливо актуально в кризовий період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем функціонування фондового ринку та біржової торгівлі зробили такі українські науковці, як Д. Бутенко, Д. Леонов, С. Москвін, Ю. Раделицький, С. Самець, Є. Чемерис, І. Школьник, Г. Яцюк. Проте нинішній його стан свідчить про наявність багатьох невирішених питань, які потребують подальшого вивчення та пошуку шляхів розв'язання.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка стану та визначення проблем функціонування фондового ринку України, а також обґрунтування напрямів удосконалення його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні фондовий ринок України знаходиться на етапі свого становлення та значно відстає у розвитку від фондових площадок промислово розвинутих країн. З огляду на це, дослідження сучасних умов, особливостей та тенденцій розвитку фондової бір-

жової торгівлі та інфраструктурі України стає для національної економіки надзвичайно актуальним.

За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), станом на серпень 2016 р. в Україні зареєстровано 10 організаторів торгів на фондовому ринку [3]. У світі не так багато країн, яким притаманна така кількість фондових бірж, проте кількість аж ніяк не впливає на якість послуг, навпаки, призводить до децентралізації попиту та пропозиції на цінні папери, провокує процес маніпулювання цінами на ринку, призводить до встановлення різних правил укладення та виконання біржових договорів [3].

В Україні мережа фондових бірж як система не існує, біржова структура характеризується високою фрагментарністю. Згідно з даними НКЦПФР, за підсумками січня-серпня 2016 р. найбільшою фондовою біржею України за обсягом торгів є ПАТ «Фондова біржа «Перспектива» з часткою загального біржового обороту 56%, друге місце займає

ПАТ «Фондова біржа «ПФТС» – 41%, третє місце ділять ПАТ «Українська біржа» і ПАТ «Київська міжнародна фондова біржа» – по 1% [3].

Варто зазначити, що сучасний стан розвитку фондового ринку України є досить важливим

питанням, оскільки ефективно функціонуючий фондовий ринок міг би стати фундаментом для забезпечення економічної стабільності та проведення структурних реформ, що є досить актуально у такий складний час. Нами був здійснений детальний аналіз щодо розвитку фондового ринку в Україні, зокрема протягом січня-серпня 2016 р.

Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у січні-серпні 2016 р., становив 60,68 млрд. грн., що більше на 208,69 млн. грн. порівняно з відповідним періодом 2015 р. (60,47 млрд. грн.) [3].

Протягом січня-серпня 2016 р. Комісією зареєстровано 86 випусків акцій на суму 42,82 млрд. грн. (табл. 1). Порівняно з аналогічним періодом 2015 р. обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 4,23 млрд. грн.

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом періоду зафіксовано з:

- державними облигаціями України – 129,32 млрд. грн. (87,03% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні-серпні поточного року);

Таблиця 1

Обсяг випусків акцій, зареєстрованих центральним апаратом Комісії протягом січня-серпня 2016 р.

Період	Обсяг випуску акцій, млн. грн.	Кількість випусків, шт.
Січень	9 946,80	8
Лютий	686,85	8
Березень	18 263,68	8
Квітень	5 325,36	22
Травень	1 136,57	5
Червень	6 975,87	16
Липень	464,03	14
Серпень	24,80	5
Усього	42 823,95	86

Таблиця 2

Обсяг біржових контрактів із цінними паперами на організаторах торгівлі з розподілом за видом фінансового інструменту протягом січня-серпня 2016 р., млн. грн.

Період	Акції	Облігації підприємств	Державні облигації України	Облігації місцевої позики	Інвестиційні сертифікати	Депозитні сертифікати Національного банку України	Опціонні сертифікати	Деривативи	Усього
Січень	117,80	442,07	6 583,24	0,00	83,70	6 758,66	14,74	81,64	14 081,84
Лютий	150,14	252,12	12 961,94	0,00	123,65	1 715,47	50,33	131,67	15 385,34
Березень	270,62	635,82	15 040,32	0,00	116,57	2 259,69	92,53	128,16	18 543,70
Квітень	188,84	677,95	21 459,26	0,00	4,10	525,99	98,55	84,92	23 039,60
Травень	101,11	409,23	13 577,14	0,00	7,45	100,36	39,61	59,82	14 294,72
Червень	105,94	709,65	23 236,40	0,00	11,98	0,00	25,13	118,57	24 207,68
Липень	183,94	1266,29	18799,39	0,00	22,52	0,00	34,02	137,07	20 443,22
Серпень	159,25	606,14	17 662,50	0,00	1,83	16,63	37,74	117,54	18 601,64
Усього	1277,63	4999,28	129320,19	0,00	371,79	11 376,81	392,66	859,39	148 97,74

- депозитними сертифікатами Національного банку України – 11,38 млрд. грн. (7,66% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні-серпні поточного року) (табл. 2).

Істотним чинником підвищення стійкості ринку має стати залучення на ринок широкого кола інституційних учасників, які, крім усього іншого, стимулюватимуть біржі докласти додаткових зусиль до вдосконалення системи гарантій виконання зобов'язань. Для досягнення цієї мети необхідні узгоджені дії біржі та регулятора. Вирішення завдання нарощення ліквідності та обсягів торгівлі безпосереднім чином пов'язано із залученням до торгівлі широкого кола індивідуальних інвесторів. Особлива увага має приділятися розвитку Інтернет-технологій, які мають заохотити дрібних інвесторів і населення до активнішої участі на ринку.

Однією з умов досягнення та збереження конкурентоспроможності сучасного біржового фондового ринку є забезпечення фондовою біржею високого рівня ліквідності торгів через надання інвесторам максимально доступної кількості фінансових інструментів для диверсифікації напрямів інвестування, створення можливості реалізації учасниками ринку та інвесторами різноманітних стратегій інвестування та поведінки на біржовому ринку [5, с. 117].

Напрямами, спрямованими на розширення кола інструментів в Україні, є:

- зниження вимог до фінансових показників, що зумовлюють допуск цінних паперів у лістинг;

- надання дозволу на включення цінних паперів до біржового реєстру біржі за наслідками їхнього обігу на інших фондових біржах, не вимагаючи регулярних торгів на цій біржі протягом щонайменше півроку за умови достатньої стартової ліквідності;

- посилення вимог до інформаційної прозорості емітентів;

- надання фінансових (податкових) привілеїв емітентам цінних паперів у разі їхнього публічного обігу та проведення лістингу на фондовій біржі;

- спрощення біржового обігу іноземних цінних паперів.

Регулятивна структура українського фондового ринку має свої особливості. Характерною її ознакою є активне втручання держави у біржовий процес, але слабкий нагляд за діяльністю емітентів, а також непорозуміння в законодавчих основах функціонування ринку фінансових інвестицій [11, с. 243]. Державне регулювання ринку цінних паперів забезпечується нормами цивільного, господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного та земельного законодавства, правовими актами про приватизацію, цінні папери та фондовий ринок тощо.

Напрямами модернізації біржового фондового ринку є:

- зростання ліквідності і прозорості фондового ринку за допомогою збільшення пропозиції фінансових інструментів шляхом запровадження нових боргових інструментів, передусім біржових та інфраструктурних облігацій, інноваційних структурованих продуктів, продуктів фінансового інжинірингу, зокрема біржових валютних деривативів та ф'ючерсного контракту на ціну золота;

- активне вдосконалення технологій торгівлі, розвиток Інтернет-технологій, упровадження нових торгових систем та платформ;

- подальше вдосконалення інфраструктури ринку та забезпечення її надійного та ефективного функціонування;

- створення відповідної законодавчої бази з метою забезпечення організаційно-правових засад формування та функціонування фондового ринку;

- вдосконалення державного регулювання та нагляду на фондовому ринку, захист прав інвесторів;

- забезпечення на державному рівні низки заходів, спрямованих на збільшення показника free float акцій українських компаній.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на основі проведеного аналізу сучасного стану функціонування фондового ринку України серед нагальних проблем його розвитку можна виділити:

1) надмірну кількість фондових бірж (окремі біржі здійснюють операції нерегулярно і в незначних обсягах);

2) високу фрагментарність біржової та депозитарної структури, відсутність досконалого механізму взаємодії бірж із депозитарною системою та єдиних стандартів проведення розрахунків і клірингу [9, с. 131];

3) фондовий ринок не приносить прибутку торговцям, що нівелює їхню зацікавленість та знижує ліквідність ринку;

4) обмежену кількість ліквідних та інвестиційно-привабливих фінансових інструментів, відсутність ліквідних цінних паперів публічних акціонерних компаній [9, с. 131];

5) низький рівень гарантії повернення інвестицій для іноземних інвесторів через недосконалість валютного регулювання;

6) недостовірність інформації щодо загального обсягу торгів на біржовому ринку (зокрема, стосовно позалістингових цінних паперів), що не сприяє прозорості та відкритості ринку, а отже, знижує довіру до вітчизняних цінних паперів [9, с. 130].

За результатами проведеного дослідження досить актуально запропонувати напрямки щодо виведення з кризового стану українського фондового ринку:

1. Створення умов для прозорого і достовірного бухгалтерського обліку [7].

2. Створення умов для раціональної дивідендної політики.

3. Спрямованість державного регулювання на взаємодію з міжнародними організаціями та співробітництво з обміну інформацією.

4. Кардинальне оновлення принципів роботи фондової біржі, завдяки яким вітчизняні підприємці змогли би привертати новий капітал [7].

5. Приваблення на ринок заощаджень населення завдяки зрівнянню оподаткування доходів від банківських вкладів та доходів від операцій із цінними паперами [7].

Таким чином, доцільно зауважити, що проблеми розвитку фондового ринку України здебільшого мають організаційний характер. Однією з найбільших проблем розвитку фондового ринку є недосконалість законодавства у сфері регулювання діяльності на ринку цінних паперів, через що спостерігаються численні порушення прав інвесторів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 02.2006 № 1201-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0035-07>.

2. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» № 1160-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/>.

4. Балого М.І. Механізм удосконалення розвитку малого та середнього бізнесу в сучасних умовах / М.І. Балого // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Спецвипуск 33. – С. 12–16.

5. Бутенко Д.С. Розвиток інструментів біржового фондового ринку як необхідна умова забезпечення

конкурентоспроможності торгівельної інфраструктури національного фондового ринку / Д.С. Бутенко // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Криниця, 2013. – С. 117–120.

6. Джусов О.А., Коротун А.С. Фондовий ринок України: сучасний стан, проблеми розвитку та перспективи / О.А. Джусов, А.С. Коротун, В.О. Поворозник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>.

7. Забучинська Т.В. Проблеми та шляхи підвищення ефективності державного регулювання фондового ринку України / Т.В. Забучинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndi-fr.asta.edu.ua>.

8. Іскринко Л.П., Кіров Б.С. Інтернет-трейдинг та проблеми його ліквідності на фондовому ринку України / Л.П. Іскринко, Б.С. Кіров // Фондовий ринок. – 2012. – № 12. – С. 10–14.

9. Краснова І.В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку / І.В. Краснова // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 129–134.

10. Пітюлич М.І., Кушнір Ю.Б. Теоретичні аспекти доходів домогосподарства в ринковій економіці / М.І. Пітюлич, Ю.Б. Кушнір // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Спецвипуск 33. – С. 9–15.

11. Раделицький Ю.В. Державне регулювання ринку фінансових інвестицій: зарубіжний досвід і національні реалії / Ю.В. Раделицький // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.13. – С. 242–248.

12. Офіційний веб-сайт фондової біржі ПФТС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfts.com/>.

13. Чемерис Є. Кінцем якого фондового ринку нас лякають / Є. Чемерис // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/columns/2012/11/8/343147/>.

14. Яцюк Г.В. Модернізація торгівельної інфраструктури ринку цінних паперів / Г.В. Яцюк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Криниця, 2013. – С. 170–172.